

*В. В. Нонік,
к. ю. н., профектор з науково-педагогічної роботи, юридичних та соціальних питань
Житомирський державний технологічний університет*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.3.99

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ "КОРУПЦІЯ": ЕВОЛЮЦІЙНИЙ АСПЕКТ

V. Nonik,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work legal and social issues,
Zhytomyr State Technological University

RESEARCH NATURE AND INTERPRETATION OF THE CONCEPT "CORRUPTION": EVOLUTION ASPECT

У статті розглянуто стан понятійного апарату науки державного управління в сегменті реалізації антикорупційної політики держави. Досліджено сутність і трактування поняття "корупція" як найнебезпечнішого для суспільства та держави явища.

У рамках порівняльно-історичного дослідження його семантичного контексту визначено, що на сьогодні наявна велика кількість тлумачень поняття "корупція", однак не існує єдиного трактування. Констатовано, що історична динаміка представляє різний термінологічний зміст, іноді навіть протилежний первинному сенсу. Досліджено норми національного законодавства України в аспектах представлення термінологічного базису антикорупційної політики. Констатовано відсутність однозначного визначення корупції і в міжнародних документах, що свідчить про багатогранність і суперечливість цього явища. Зазначено, що нині корупція виходить за рамки національних кордонів. Цей факт зумовлює потребу в застосуванні глобального підходу.

Доведено, що наявність єдиного понятійного апарату допомогло б позначити межі сфери правозастосування в боротьбі з корупцією в органах державної влади.

Проаналізовані теоретичні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених засвідчили, що сучасна концепція корупції зупиняється на традиційному розумінні корупції як зловживання державною владою заради приватної вигоди.

На підставі аналізу наукових і нормативних джерел із різними підходами до визначення цього поняття запропоновано авторську дефініцію корупції, а саме: у вузькому сенсі корупцію слід розглядати як будь-яку дію, що спрямована на досягнення або отримання будь-яких пільг, привілеїв або вигід шляхом нелегальних змов і хабарів.

Акцентовано увагу на тому, що корупція включає в себе не тільки хабарі і "відкати", а й практики вищого рівня: "захоплення держави" — вплив груп інтересів на формування державної політики; "захоплення бізнесу" — встановлення неформального контролю держави над різними секторами економіки через пряме адміністративне втручання або незахищеність прав власності; розподіл сил та ресурсів держави; вплив на регулювання взаємовідносини з іншими країнами (холодна війна) тощо.

The article deals with the state of the conceptual apparatus of science of state administration in the segment of the implementation of anticorruption policy of the state. The essence and interpretation of the concept of "corruption" as the most dangerous phenomenon for a society and a state are investigated.

As part of a comparative-historical study of its semantic context, it has been determined that today there is a large number of interpretations of the notion of "corruption", but there is no single interpretation. It is stated that historical dynamics represents a different terminological content, sometimes even the opposite of the original meaning. The norms of the national legislation of Ukraine in aspects of representing the terminological basis of anticorruption policy are investigated. The absence of an unambiguous definition of corruption in international documents is also confirmed, which testifies to the versatility and contradictory nature of this phenomenon. It is noted that corruption is now beyond national boundaries. This fact necessitates the application of a global approach.

It is proved that the presence of a single conceptual apparatus would help to identify the scope of law enforcement in the fight against corruption in state authorities.

The analyzed theoretical researches of domestic and foreign scientists have shown that the modern concept of corruption stops at the traditional understanding of corruption as abuse of state power for private gain.

Based on the analysis of scientific and normative sources with different approaches to defining this concept, the author's definition of corruption is proposed, namely: in the narrow sense, corruption should be considered as any action aimed at achieving or obtaining any privileges, privileges or benefits through illegal conspiracies and bribes.

The emphasis is on the fact that corruption includes not only bribes and kickbacks, but also practices of a higher level: "seizure of the state" — the influence of interest groups on the formation of state policy; "capture business" — the establishment of informal control over various sectors of the economy through direct administrative interference or insecurity of property rights; distribution of forces and resources of the state; influence on the regulation of relations with other countries (Cold War), etc.

Ключові слова: корупція, корупційні практики, органи державної влади, державні службовці, корупційні дії.

Key words: corruption, corruption practices, state authorities, civil servants, corruption actions.

ВСТУП

Корупція — одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні демократичні принципи, на які спирається будь-яка розвинута країна. Корупція також завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток суспільства, істотно знижуючи потенційну ефективність від проведення урядом будь-яких реформ.

Для України корупція завжди була і залишається бідою. Усупереч сподіванням, що незалежність і самостійність сформують умови для громадсько-політичного, соціально-економічного та культурного піднесення України як високорозвиненої демократичної європейської держави, вона, як і раніше, залишається надзвичайно корумпованою державою. Корупція стала "стилем" життя українського суспільства. Деякі її завуальовані форми узаконені та підтримуються викривленою мораллю нашого суспільства, яке сприймає корупційні прояви як частину існуючих "правил гри". Це явище дискредитує мету створення громадянського суспільства в цілому, підриває основи демократії та ефективного державного управління.

З появою такої соціальної групи, як чиновництво, корупція набула масштабного розмаху. Її міра та відвертість визначалися повнотою надання чиновництву влади над населенням та рівнем загального культурно-цивілізаційного розвитку самого суспільства. Саме тому протидія корупції є одним із пріоритетів держави.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення феномену корупції. Актуальність цього завдання пояснюється тим, що, незважаючи на нестихаючий резонанс навколо цієї проблеми, досі не існує будь-якого задовільного з точки зору більшості дослідників визначення корупції як деструктивного явища в системі державного управління.

РЕЗУЛЬТАТИ

Серед дослідників існує думка, що корупція є індикатором хворобливості свідомості суспільства. Одним із її симптомів часто виступає відвертий цинізм громадян, коли в суспільстві переважають подвійні стандарти: корупцію всі зневажають та вважають її ганебним явищем, але залюбки користуються виробленими нею механізмами для досягнення мети.

Для України корумпованість майже всіх сфер життєдіяльності перетворилася на найсерйознішу проблему, нерозв'язання і загострення якої суттєво погіршують міжнародний політичний імідж нашої країни.

Корупція є вкрай негативним явищем, її небезпека полягає у тому, що вона [11]:

- завдає збитки всім (і чиновнику, і особі, яка провокує чиновника на корупційні діяння);
- підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ суспільства;
- порушує принципи верховенства права;
- як правило, починається з невеликих знаків уваги (шоколадка, пляшка шампанського тощо);

— грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектора;

— надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їхнім інтересам;

— живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування;

— порушує принципи соціальної справедливості, невідворотності покарання;

— створює залежність (як у наркомана, спробував один раз — хочеться ще і ще раз);

— нищить духовні, моральні та суспільні цінності;

— веде до адміністративної та кримінальної відповідальності;

— робить людину безробітною.

Для того, щоб дослідити феномен корупції і виявити реальні можливості її викорінення, необхідно звернутися до історії поняття "корупція" і розглянути всі етапи становлення сучасного значення цього складного і багатогранного феномену.

Корупція як соціальне явище бере свій початок з проявом владних взаємовідносин у людському житті. В епоху створення племінних і міжплемінних союзів та формування спільностей / народностей у лідерів виникла необхідність у веденні переговорів з іншими союзами, розв'язанні міжетнічних, міжобщинних, міжплемінних конфліктів, в іншій управлінській діяльності, що зменшувало їх особистий внесок у господарську діяльність первісного (додержавного) суспільства. Внаслідок зміни форми участі у племінному житті з'явилася потреба у певній винагороді за витрачений на громадські справи час іншими благами та результатами праці, тому племена, що входили до складу союзу та отримували захист, повинні були робити підношення-подарунки. Також з метою уникнення збройних нападів та розграбування сусідні племена вдавалися до встановлення договірних відносин у формі відкупу від завоювання.

З цього випливає, що запровадження традицій "підношення — подарунок — підкуп" виникло майже із зародженням людської раси на землі та набуло ознак системного явища з виокремленням функцій управління в суспільній або господарській діяльності.

Сутність такого явища, як "підношення — подарунок — підкуп" є єдністю трьох елементів:

1) відповідна прихильна реакція особи, що отримує блага;

2) винагорода за бажане діяння "особи-отримувача";

3) вилучення частини доходу із майнового стану роду / племені / індивіда.

На кожному еволюційному етапі розвитку людського суспільства "суспільство без держави — державно організоване суспільство" людина організовувала своє життя так, щоб найбільш успішно пристосовуватися до мінливих умов існування та задовольняти свої зростаючі потреби через механізм перерозподілу благ. Такий перерозподіл відбувався відповідно доз встановлених норм моралі і звичаїв. Надалі з розвитком обміну це явище поділяється на дві складові: безпосередньо "подарунок" і "підношення — підкуп". Останнє робиться

тепер лише особам, які займають певне соціальне становище, що в правовій науці, як правило, називають "потестарною владою", в економічній — "дискреційною".

Слід наголосити, що на даному етапі "підношення — підкуп" не можна вважати шкідливим явищем, навпаки, воно відіграє позитивну роль, оскільки звільняє від повсякденних побутових турбот осіб, які здійснюють управління в додержавному суспільстві, і є передкорупційний звичай, заохочений нормами первинної моралі.

З одного боку, "підношення — підкуп" передбачає відповідну реакцію того, кого підкуповують, у вигляді прихильності до певної особи, з іншого — той, хто підносить, не має права розраховувати на однозначну прихильність, він може лише сподіватися на неї. Останнє дало поштовх трансформації "підношення — підкупу" в "посадові" ("службові", соціальні) привілеї, які за звичаєм (традицією) повинні надаватися особі, що займає певне соціальне становище в додержавному суспільстві.

Зазначене дає змогу зробити кілька висновків:

— передумовою корупції є можливість отримання благ завдяки своєму соціальному становищу. Передкорупційний звичай у вигляді "підношення подарунка-підкупу" не був суспільно шкідливим явищем, а навпаки, заохочувався нормами моралі, що стимулювало можливості подальшої еволюції суспільств. У зв'язку з цим він був елементом легального первинного механізму перерозподілу суспільних благ;

— передкорупційний звичай породжує "посадові" ("службові", соціальні) привілеї, які за звичаєм (традицією) повинні надаватися особі, що займає певне соціальне становище в додержавному суспільстві.

Про те, що феномен корупції існує з найдавніших часів, свідчить сама етимологія слова "корупція". Це поняття настільки ж багатогранне, як і позначене ним явище.

Більшість зарубіжних вчених доходить висновку, що сама етимологія слова "корупція" є досить неоднозначною. На думку відомого німецько-американського політолога К. Фрідріха, "будь-яка спроба проаналізувати поняття корупції буде суперечити факту, що англійською та іншими мовами слово "корупція" історично має абсолютно різні значення. Існують два основних бачення на інтерпретацію такого походження. Перший пов'язує термін з латинським "corruptio", що означало підкуп, продажність посадових осіб органів публічної влади, громадсько-політичних діячів.

Другий диспонує до давньоримських дефініцій "correi" (декілька учасників зобов'язальних відносин щодо певної справи, відповідного предмета) та "rumpere" (ламати, руйнувати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати, підкуповувати), поєднання яких у самостійну філологічну конструкцію породило термін "corrumpere", який у найзагальнішому вигляді розумівся як якась групова деструкція, дія певної групи з кількох пов'язаних між собою діловими відносинами осіб, спрямована на порушення законного порядку та ходу судового процесу або управління суспільними справами" [3, с. 45].

Популярною у вітчизняній науці є версія, згідно з якою "корупція" походить від латинського corruptio, що означало "псування, підкуп". Але існує й інша точка зору, що надається вітчизняним дослідником Г.К. Міши-

ним, який зазначає, що всупереч твердженням більшості авторів, латинський термін *corruptio* походить від двох кореневих слів *cor* (серце, душа, дух, розум) і *ruptum* (псувати, руйнувати, розбещувати) [99, с. 264]. Тому, на думку науковця, суть корупції не в підкупі, продажності публічних та інших службовців, а в порушенні єдності (дезінтеграції, розкладанні, розпаді) того чи іншого об'єкта, у тому числі органів виконавчої влади.

Складна семантика слова "корупція" пояснюється неодноразовою зміною поняття з ходом історії. Так, у Стародавній Греції не існувало терміна, що стосується корупції і, можливо, навіть "не існувало чіткої різниці між словами подарунок і хабар" [19, с. 26].

За відомостями деяких дослідників, те, що можна зараз назвати актами корупції (хабарництво, підкуп тощо), мало місце ще у світі Стародавнього Єгипту і Вавилону.

У знайденому сучасними археологами стародавньому єгипетському папірусі згадується про факти корупції серед державних службовців фараона. Причому вік першої писемної згадки про корупцію визначається не меншим аніж 3000 років. Часи середньовіччя надали поняттю корупції певного сакрально-релігійного значення — як спокуса диявола, омана, душевна руйнація особистості.

Проте саме поняття корупції (більш-менш конкретно сформульоване) зародилося якраз у Греції. Акти корупції (хабарництво, використання влади в особистих цілях тощо) багаторазово відзначалися в працях давньогрецьких філософів і описувалися як згубні, такі, що негативно впливають на всі сфери суспільного життя. Видатний давньогрецький філософ Арістотель, наприклад, у своїй роботі "Політика" [1, с. 124] виділяв корупцію як найважливіший чинник, здатний привести державу якщо не до загибелі, то до виродження. Він розглядав корупцію як "моральне псування" державних правителів, котре зумовлює виродження "правильних" держав у "неправильні", наприклад виродження монархії в тиранію або аристократії в олігархію, внаслідок того, що керманичі держави починають ставити власні інтереси й потреби над суспільними та перетворюють державне управління на інструмент особистої наживи, що завдає шкоди суспільному благу.

Платон і Арістотель вказували на "зіпсовані форми організації влади" — демократію, олігархію і тиранію. У них замість того, щоб служити закону, служать волі правителів. Концепція корупції як захворювання політичного тіла, висунута давньогрецькими філософами, знайшла відображення в працях мислителів Нового часу — Макіавеллі, Руссо, Монтеск'є. "Для Макіавеллі корупція була процесом, який поступово знищував чесноти (*virtu*) громадян" [16, с. 18].

Так, Ніколо Макіавеллі у своєму головному творі — "Державець" — назвав корупцію "одвічним злом держави" та визначив це явище як використання публічних можливостей у приватних інтересах.

Томас Гоббс у "Левіафані" також вбачає причину корупції в егоїстичних прагненнях людини, індивідуалізмів як людської сутності, що протистоять державі як "суспільному тілу" та уособленню суспільних інтересів. На безмежності людського егоїзму як основи корупції наголошував і відомий гуманіст Шарль-Луї Монтеск'є:

"Відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти в цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі" [10, с. 280].

При такому підході корупція сприймалася як дисфункціональне, деструктивне явище. Поняття корупції має морально-етичне забарвлення в давньогрецькому суспільстві, а в Стародавньому Римі набувало все більше юридичного значення.

Так зароджувався перший історичний підхід до наукового розуміння корупції, який сучасні науковці називають традиційним або нормативно-ціннісним. Згідно з таким підходом корупційні дії та прояви розглядаються як такі, що кидають виклик загальноприйнятим морально-етичним та нормативно-правовим нормам, є антиподами таких суспільних ціннісних опіній (поглядів-переконань), як "загальне благо" та "суспільна користь". При цьому для отримання особистої вигоди не обов'язковий грошово-фінансовий характер корупційних дій. Він може бути в просуванні службовими сходами корупціонера, його близьких або осіб з його оточення [4, с. 111].

У середні віки в Європі корупція сприймалася в першу чергу як прояв гріховності, а боротьба з нею — як боротьба зі спокусою диявола. У західному середньовічному суспільстві корупція уявлялася моральною розбещеністю та зіпсованістю. Це було пов'язано з релігійними уявленнями, а також з вченням про град Земний і град Божий. У такій ситуації корупція сприймалася функціонально.

З початком "нового" часу, появою централізованих держав у Європі, складанням Вестфальської системи міжнародних відносин починає зароджуватися уявлення про корупцію, яке є найбільш близьким до сучасного. У працях філософів-просвітників корупція представлялася соціальною хворобою, що заважає нормальному функціонуванню суспільства і гальмує його розвиток.

Слід зазначити, що з середини XIX ст. проблема корупції починає досліджуватися в межах соціальних наук.

У політології перші дослідження корупції почалися з 60-х рр. XX ст., проте термін "політична корупція" з'явився ще в кінці XIX ст. На думку Джеймса Брайса, англійського академіка, юриста і дипломата, корупція може бути:

- 1) підкупом державних службовців (оплата готівкою);
- 2) іншим видом підкупу державних службовців;
- 3) спекуляцією з документами;
- 4) спекуляціями для вигоди кандидатів.

Д. Брайс вважав, що основним елементом корупції є підкуп державних службовців [13, с. 150]. Подібні елементи корупції відзначав і Дж. Найс у сформульованому ним в 60-ті рр. XX ст. визначенні, згідно з яким "корупція — це поведінка, яка відхиляється від нормального виконання обов'язків державним чиновником з метою отримання приватної (сімейної, кланової), матеріальної або статусної вигоди" [18, с. 417].

Можна припустити, що наведене визначення деякою мірою корелює з визначенням дослідника К. Фрідріха, відповідно до якого корупція — вид поведінки, що відхиляється від норми в окремо взятому контексті (напри-

лад, політичному). На думку вченого, є явищем одно-значно негативним, "патологією політики" та одним з її неодмінних супутників. І хоча, на думку вченого, повна перемога над корупцією — утопічне завдання, їй "потрібно давати енергійну відсіч, щоб хвороботворні паростки не поширювалися і не руйнували політичну систему" [16, с. 482]. Вчений розцінював як індикатор корумпованості влади ступінь консенсусу в суспільстві, а політичну опозицію і вільні засоби масової інформації називав факторами, що стримують корупцію. "Така девіантна поведінка асоціюється з певною мотивацією, зокрема, з отриманням особистої вигоди за громадський рахунок" [16, с. 15].

К. Фрідріх зазначав, що вигода може бути як матеріальною, так і нематеріальною; як для однієї людини, так і для групи людей. Завданням учених, на думку дослідника, є встановлення загального широкого поняття корупції, оскільки за історію свого існування воно не раз змінювало значення і конотації. Підбиваючи підсумки, дослідник дає загальне визначення корупції: "корупція — це використання публічної влади для отримання особистої вигоди, просування по службі, або престижу, або пільг для соціальної групи чи класу; способом, що порушує закон або стандарти високоморальної поведінки. Вона (корупція) завжди дає вигоду хабародавцю і хабароотримувачу, але завдає шкоди суспільству" [16, с. 482].

На думку одного з найбільш відомих дослідників корупції А. Хайденхаймера, "поняття "корупція" — предмет наукових суперечок". Класик досліджень корупції підкреслює різницю ставлення до корупції в країнах, що розвиваються, де саме поняття з'явилося різко, майже раптово — в епоху економічних і політичних перетворень, разом зі збірниками законів; і в розвинених західних країнах, де поняття розвивалося поступово, еволюційно. А. Хайденхаймер виділяє 3 групи визначень. Серед них трактування корупції як аморального, зіпсованого виконання державними чиновниками своїх обов'язків, що відхиляється від прийнятих державою норм (Д. Бейлі, Г. Мюрдаль, Дж. Най); як природне явище, яке супроводжує встановлення ринкових відносин у державі (А. Ван Клавера; Н. Лефф); як невідповідність суспільному інтересу, зловживання посадовими повноваженнями в особистих цілях (К. Фрідріх). Проблему ж прийняття загального визначення дослідник вбачає в тому, що "факт прийняття його науковим співтовариством може ускладнити пошук аналітичного вирішення проблеми корупції" [16, с. 13].

Ідею про неможливість встановлення єдиного визначення висловлює і політолог М. Джонстон, на думку якого, "корупція — це зловживання посадовими повноваженнями і владними ресурсами з метою отримання особистої вигоди" [17, с. 12.]

Але поняття "зловживання", "повноваження", "особистий" і навіть "вигода" є предметом суперечок у багатьох суспільствах. При цьому в тому чи іншому суспільстві вкрай складно встановити відмінності між корупційними злочинами та діями, що не відносяться до актів корупції.

Велике значення у формуванні та виробленні єдиного поняття корупції в політичній науці мають дослідження соціологів. За визначенням Л.В. Гевелінга, "ко-

рупція — деструктивна по відношенню до чинних на даній території суспільних норм і панівної моралі система соціальних зв'язків, які характеризуються використанням посадових повноважень для одержання матеріальної і (або) нематеріальної вигоди" [2, с. 10].

Можна зробити висновок, що автор розглядає явище корупції вже не як окремі прояви девіантної поведінки, а як систему суспільних відносин.

Наступним кроком у дослідженні еволюції сутності поняття "корупція" вбачаємо звернення до міжнародних документів.

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією свідчить про те, що за сучасних умов корупція виходить за рамки національних кордонів і потребує глобального підходу. Прояви корупції створюють загрозу не лише національній безпеці більшості країн світу, а й підривають міжнародні інститути влади та економіки. На думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень, в останні роки боротьба з корупцією набула транснаціонального значення, а деякі національні закони країн мають екстериторіальну дію [8]

Одним із прикладів таких законів є Закон Великобританії "Про боротьбу з хабарництвом" (UK Bribery Act/UKBA), що набрав чинності 1 липня 2011 р., та Закон США "Про боротьбу з корупцією за кордоном" (Foreign Corrupt Practices Act/FCPA), що діє ще з 1977 р.

У Законі США "Про боротьбу з корупцією за кордоном", що є першим законом подібного роду, є визначення "іноземне посадова особа", а також перераховано ряд карних корупційних практик, але при цьому відсутнє визначення поняття "корупція" [20].

Не додає пояснень у формулюванні визначення корупції і Міжамериканська конвенція по боротьбі з корупцією (1996 р.) [21]. У даному документі не міститься визначення корупції, але перераховуються акти корупції, що підлягають криміналізації.

Аналізуючи положення Конвенції Ради Європи в галузі боротьби з корупцією, зазначаємо, що у 1996 р. Комітет Міністрів Ради Європи прийняв Програму дій по боротьбі з корупцією, у рамках якої були підготовлені і відкриті для підписання дві конвенції — Конвенція про кримінальну відповідальність за корупцію від 27 січня 1999 р. і Конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію від 4 листопада 1999 р.

Так, у Конвенції Ради Європи "Про кримінальну відповідальність за корупцію" визначення корупції також відсутнє. Проте європейська "Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією" все ж таки дає визначення корупції: "корупція" означає прохання, пропозицію, дачу або прийняття, прямо або опосередковано, хабарів або будь-яких інших переваг чи обіцянок, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку, або поведінку, необхідну від одержувача хабаря, неналежних переваг чи обіцянки такого" [5], але із уточненням: "для цілей цієї Конвенції".

У Конвенції ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) по боротьбі з підкупом іноземних державних чиновників при здійсненні міжнародних угод не представлено визначення корупції, але наводиться визначення хабарництва: "це пропозиція, обіцянка або передача чогось з метою здійснення впливу на державного чиновника в ході виконання ним / нею своїх

офіційних обов'язків. Хабарі можуть бути у формі грошей, іншої грошової вигоди, такої як членство в ексклюзивному клубі або обіцянка стипендії дитині, або у формі нематеріальної вигоди, такої як схвальні відгуки в засобах масової інформації" [15].

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятій в 2003 р. Генеральною Асамблеєю ООН, також не дається чіткого і єдиного визначення корупції. У третій статті наведені різновиди корупційних практик, як-от: "відмивання коштів, підкуп національних посадових осіб, підкуп іноземних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій, розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою, розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою, зловживання впливом в корисливих цілях, незаконне збагачення, перешкоджання здійсненню правосуддя тощо" [7].

Вважаємо, що досить важливим є відображення розуміння корупції авторами Конвенції у більш широкому значенні, ніж поняття "хабарництво". Але конкретизації цього поняття не наводиться.

Таким чином, відсутність однозначного визначення корупції навіть у міжнародних документах свідчить про багатогранність і суперечливість даного явища. Крім цього, наявність єдиного понятійного апарату допомогло б позначити межі сфери правозастосування в боротьбі з корупцією в органах державної влади.

Відповідно до норм національного законодавства України під корупцією слід розуміти "використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей" [11].

У рамках наведеного визначення корупцію у вузькому сенсі слід розглядати як будь-яку дію, що спрямована на досягнення або отримання будь-яких пільг, привілеїв або вигід шляхом нелегальних змов і хабарів.

Констатовано, що існує багато найрізноманітніших визначень корупції. Вони бувають протилежні за змістом, але на сучасному етапі їх формування можна виділити таку тенденцію: "Сучасна концепція корупції зупиняється на традиційному розумінні корупції як зловживання державною владою заради приватної вигоди..." [14, с. 17].

Корупція включає в себе не тільки хабарі і "відкати", а й практики вищого рівня: "захоплення держави" — вплив груп інтересів на формування державної політики; "захоплення бізнесу" — встановлення неформального контролю держави над різними секторами економіки через пряме адміністративне втручання або незахищеність прав власності; розподіл сил та ресурсів держави; вплив на регулювання взаємовідносини з іншими країнами (холодна війна) тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, корупція є негативним явищем, що отруює суспільне життя будь-якої держави. Проблеми корупції залишаються одними з найбільш актуальних у системі органів державної влади. Вони гальмують її розвиток, а запобігання та дієва протидія корупції зазвичай не базуються на розумінні причин її виникнення. Саме тому виникає необхідність конкретизації змісту елементів сутнісного наповнення дефініції "корупція", що забезпечує модельну семантику теоретичного базису вироблення конкретних технологій і методик, здатних зменшити корупційні прояви та ризики, спричинені їх появою.

Література:

1. Аристотель Політика. Афинская політика / Аристотель. — М.: Мысль, 1997. — 800 с.
2. Гевелинг Л.В. Клептократия. Социально-политическое измерение коррупции и негативной экономики. Борьба африканского государства с деструктивными формами организации власти. — М.: Изд-во "Гуманитарий" Академии гуманитарных исследований, 2001. — 592 с.
3. Задорожний С.А. Сучасні передумови виникнення корупції / С.А. Задорожний // Проблеми реалізації державної антикорупційної політики в Україні: зб. наук. пр. — К.: НАДУ, 2011. — С. 43—46.
4. Задорожний С.А. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади / С.А. Задорожний // Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / За заг. ред. проф. А.М. Михненка. — 4-е вид., доп. і перер. — К.: НАДУ, 2013. — С. 109—126.
5. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. (Рада Європи) (ратифіковано Законом України № 2476-IV (2476-15) від 16.03.2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102
6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. (Рада Європи) (ратифіковано Законом України № 252-V (252-16) від 18.10.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. (ратифіковано Законом України № 251-V (251-16) від 18.10.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
8. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України". Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1848/>
9. Мишин Г.К. О теоретической разработке проблемы коррупции / Г.К. Мишин // Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы / Под ред. В.В. Лунеева. — М., 2001. — 369 с.
10. Монтескье Ш. О духе законов / Шарль-Луи Монтескье // [Сост., пер. и коммент. примеч. авт. А.В. Матешук]. — М.: Мысль, 1999. — 672 с.
11. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

12. Хилевич І. Корупція як негативне явище в суспільстві [Електронний ресурс] / І. Хилевич // Всеукраїнська газета "Мірація". — 2014. — № 4. — Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/migraciinepravo/ua-corruption-as-a-negative-phenomenon-in-society/>

13. Bryce J. Modern Democracies. — New York: The Macmillan Company, 1921. 2 vols. — 508 p.

14. Bratsis Peter. The Construction of Corruption, or Kules of Separation and Illusions of Purity in Bourgeois Societies / Peter Bratsis // Social Text 77, Vol. 21. — 2003. — № 4. — P. 17—21.

15. Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions [Electronic Resource] / Mode of access: http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf

16. Friedrich Carl J. Corruption Concepts in Historical Perspective / Edited by A. J. Heidenheimer, M. Johnston // Political Corruption: Concepts and Contexts. — Third Edition. — New York: Routledge, 2017. 15-24 (P. 18) 850 pages.

17. Johnston M. Syndromes of Corruption. Wealth, Power and Democracy. — New York: Cambridge University Press, 2005. — P. 260 (P. 12).

18. Nye J. Corruption and Political Development: A Cost-benefit Analysis / J. Nye // American Political Science. 1967 №2 (61). P. 417—427. P. 417.

19. Philp Mark Defining political corruption / Edited by Paul Heywood // Political corruption. — Oxford, England: Blackwell. 1997. — P. 26. — 250 p.

20. The Foreign Corrupt Practices Act of 1977 [Electronic Resource] / The United States Department of Justice, 2004. Mode of access: <http://www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/docs/fcpa-english.pdf>

21. The Inter-American Convention against Corruption [Electronic Resource] / Department of International Law, Organization of American States. Washington C, 1996. — Mode of access: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-58.html>

References:

1. Arystotel', (1997), Polytyka. Afynskaia polytyia [Politics. Athenian polity], Mysl', Moscow, Russia.

2. Hevelynh, L.V. (2001), Kleptokratyia. Sotsyal'no-polytycheskoe yzmerenye korruptsyy y nehatyvnoj ekonomyky. Bor'ba afrykansko ho sudarstva s destruktivnyy formamy orhanyzatsyy vlasty [Kleptocracy. Socio-political dimension of corruption and a negative economy. The struggle of the African state with the destructive forms of organization of power], Yzd-vo "Humanytaryj" Akademyy humanytarnykh yssledovanyj, Moscow, Russia.

3. Zadorozhnyj, S.A. (2011), "Modern conditions for the emergence of corruption", Problemy realizatsii derzhavnoi antykoruptsijnoi polityky v Ukraini, pp. 43—46.

4. Zadorozhnyj, S.A. (2013), "Modern mechanisms of prevention and counteraction of corruption in local authorities", Zapobihannia ta protyidiia koruptsii [Preventing and combating corruption], NADU, Kyiv, Ukraine, pp. 109—126.

5. Council of Europe (2005), "Civil Convention on the fight against corruption of November 4, 1999", available

at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (Accessed 20 Jan 2019).

6. Council of Europe (2006), "The Criminal Law Convention on Combating Corruption of 27.01.1999", available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (Accessed 20 Jan 2019).

7. UN (2003), "United Nations Convention against Corruption of 31.10.2003", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (Accessed 20 Jan 2019).

8. S'omin, S.V. and Dr'omov, S.V. (2014), "International experience in the fight against corruption in the security sector: conclusions for Ukraine", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1848/> (Accessed 20 Jan 2019).

9. Myshyn, H.K. (2001), "On Theoretical Development of Corruption Problems", Korruptsiya: polytycheskye, ekonomycheskye, orhanyzatsyonnye y pravovye problemy [Corruption: political, economic, organizational and legal issues], Moscow, Russia.

10. Monteske'e, Sh. (1999), O dukhe zakonov [About the spirit of laws], Mysl', Moscow, Russia.

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (Accessed 20 Jan 2019).

12. Khylevych, I. (2014), "Corruption as a negative phenomenon in society", Vseukraih's'ka hazeta "Mih-ratsiia", vol. 4, available at: <http://migraciya.com.ua/news/migraciinepravo/ua-corruption-as-a-negative-phenomenon-in-society/> (Accessed 20 Jan 2019).

13. Bryce, J. (1921), Modern Democracies, The Macmillan Company, New York, USA.

14. Bratsis, P. (2003), "The Construction of Corruption, or Kules of Separation and Illusions of Purity in Bourgeois Societies", Social Text 77, Vol. 21, no.4, pp. 17—21.

15. OECD (2011), "Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions", available at: http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf (Accessed 20 Jan 2019).

16. Friedrich, C. J. (2017), "Corruption Concepts in Historical Perspective", Political Corruption: Concepts and Contexts, Third Edition, Routledge, New York, USA.

17. Johnston, M. (2005), Syndromes of Corruption. Wealth, Power and Democrac, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

18. Nye, J. (1967), "Corruption and Political Development: A Cost-benefit Analysis", American Political Science, vol. 2 (61), pp. 417—427.

19. Philp, M. (1997), "Defining political corruption", Political corruption, Blackwell, Oxford, England.

20. The United States Department of Justice (2004), "The Foreign Corrupt Practices Act of 1977", available at: <http://www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/docs/fcpa-english.pdf> (Accessed 20 Jan 2019).

21. Organization of American States. Department of International Law (1996), "The Inter-American Convention against Corruption", available at: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-58.html> (Accessed 20 Jan 2019).
Стаття надійшла до редакції 21.01.2019 р.